

УДК 342.95

DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v4.2023.11>**О. В. Кузнiченко***orcid.org/0000-0001-6224-632X**кандидат юридичних наук, доцент,**завiдувач кафедри приватно-правових дисциплiн та морського права**Навчально-наукового морського гуманiтарного iнституту**Одеського нацiонального морського унiверситету***І. О. Данилова***orcid.org/0000-0002-3174-477X**адвокат,**старший викладач кафедри приватно-правових дисциплiн та морського права**Навчально-наукового морського гуманiтарного iнституту**Одеського нацiонального морського унiверситету*

МИТНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ: ДЕФІНІЦІЇ, УРЕГУЛЮВАННЯ, ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ В АСПЕКТІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Основою забезпечення зовнішньоторговельного та митного складників економічної безпеки будь-якої держави є створення ефективної системи запобігання та протидії митним правопорушенням, що дасть змогу отримати додаткові кошти для наповнення державного бюджету, забезпечити конкурентоздатність вітчизняного товаровиробника на міжнародному рівні, зменшити прояви корупційних діянь у різних сферах підприємницької діяльності та в системі органів Державної митної служби України. А оскільки процеси реформування, пов'язані зі вступом України до Європейського Союзу, активно тривають, правове регулювання адміністративно-правових засад протидії митним правопорушенням знаходиться на стадії постійного удосконалення.

Порушення митних правил є найбільш поширеним видом правопорушень у галузі митної справи. А механізм запобігання та протидії порушенням митних правил набуває своєї актуальності у процесі формування в Україні як правової, соціальної держави. Процес здійснення комплексної боротьби із зазначеними деліктами у митній сфері є необхідною умовою інтеграції нашої країни в європейський простір [1, с. 191]. В цьому аспекті на особливу увагу заслуговує досвід Агентства прикордонного контролю Великобританії (UK Border Agency) з виявлення, попередження митних правопорушень та розроблення напрямів модернізації служби, всеохоплююча комп'ютеризація діяльності Митної служби США, система «єдиного вікна» Швеції, моніторинг Митної служби Румунії (DGV), що дає підґрунтя для вдосконалення законодавства.

Питанням запобігання та протидії правопорушень у митній сфері присвячено наукові публікації багатьох вітчизняних учених, зокрема, Л. С. Бакуменко, С.О. Баранова, А. С. Бори-

сенко, Г. В. Воронцової, В. В. Голіна, І. М. Даньшин, Є. В. Додіна, В. М. Дьоміна, А. В. Ємця, А.Ф. Зелінського, О. Г. Кельман, О. В. Константа, А. І. Крисоватого, В. Н. Кудрявцева, А. А. Мудрова, В. Є. Полякова, В. В. Прокопенка, І. М. Романенко.

У структурі адміністративних правопорушень митні правопорушення посідають самостійне місце через те, що їх об'єднує загальний об'єкт посягання, а саме суспільні відносини, що виникають у сфері митної справи. Митний кодекс України (МКУ), який було прийнято у 2012 році, не виправив однієї суттєвої вади попереднього документа – він акцентує увагу на порушенні митних правил як адміністративних правопорушеннях. Так, відповідно до ч. 1 ст. 458 МКУ, порушення митних правил є адміністративним правопорушенням, яке являє собою протиправні, винні (умисні або з необережності) дії чи бездіяльність, що посягають на встановлений Кодексом та іншими актами законодавства України порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, пред'явлення їх митним органам для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій з товарами, що перебувають під митним контролем або контроль за якими покладено на митні органи Кодексом чи іншими законами України, і за які цим Кодексом передбачена адміністративна відповідальність [2].

Зауважимо, що науковці по-різному трактують сутність поняття «порушення митних правил». А сам термін «митні правила» відсутній у митному законодавстві Європейського Союзу, в Кіотській конвенції та інших нормативно-правових актах і перекривається іншими загальноживаними в нормах міжнародного митного зако-

нодавства поняттями: «митне законодавство», «митні формальності», «митні процедури». Так, за Кіотською конвенцією митне законодавство – сукупність законів та підзаконних актів, що стосуються ввезення, вивезення, переміщення або зберігання товарів, застосування й забезпечення виконання яких покладено безпосередньо на митну службу, а також будь-яких нормативних розпоряджень, виданих митною службою в межах її компетенції, а митне правопорушення – будь-яке порушення або спроба порушення митного законодавства [3].

У цьому контексті, вважаємо, що в МКУ слід використовувати термінологію Кіотської конвенції, як частини митного законодавства України, та рішуче відмовитись від підходу використання радянської термінології, застосувавши у нашому законодавстві термін «митне законодавство».

В більшості випадків за митні правопорушення передбачена адміністративна відповідальність, проте є низка правопорушень за які настає кримінальна відповідальність. Згідно ст. 2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, питання щодо адміністративної відповідальності за порушення митних правил регулюються Митним кодексом України [4]. Так, у справі «Надточій проти України» (заява № 7460/03) Суд зазначає, що Уряд визнав карний кримінально-правовий характер Кодексу про адміністративні правопорушення, проте заперечував проти того, що Митний кодекс має аналогічний характер. На думку Суду, основною метою Митного кодексу дійсно є регулювання економічних питань, проте, якщо взяти до уваги положення цього кодексу, зазначені у розділі «Відповідне національне законодавство», Митний кодекс також регулює відносини, пов'язані з митними правопорушеннями. Суд звертає увагу на те, що розділ VII містить норми щодо контрабанди та посилання на кримінальне законодавство, а розділ VIII, положення якого застосовуються у справі заявника, стосується порушень митних правил. У цьому зв'язку необхідно зазначити, що у розділі 2 Кодексу про адміністративні правопорушення чітко визначається відповідальність за порушення митних правил, а стаття 139 Митного кодексу містить положення про адміністративні стягнення, такі як попередження, штраф та конфіскація. Останні два стягнення застосовуються за порушення митних правил згідно зі статтями 112 та 113 Митного кодексу. Ґрунтуючись на зазначеному вище, Суд не вбачає істотної різниці між Кодексом про адміністративні правопорушення, який, на думку Уряду, має карний кримінально-правовий характер, та розділом VIII Митного кодексу, який стосується окремих видів митних правопорушень, які також можна визначити як адміністративні правопорушення. Суд також не

поділяє думки Уряду, що положення Митного кодексу, які застосовуються у справі заявника, пов'язані з договірними зобов'язаннями. Суд зазначає, що ці положення Митного кодексу безпосередньо поширюються на всіх громадян, які перетинають кордон та регулюють їх поведінку шляхом застосування стягнень (штраф та конфіскація), які є як покаранням, так і стримуванням від порушення. Таким чином, митні правопорушення, які розглядаються, мають ознаки, притаманні «кримінальному обвинуваченню» у значенні статті 6 Конвенції (див., *mutatis mutandis*, «Озтурк проти Німеччини» (*Ozturk v. Germany*)). Що стосується покарання (конфіскація), яке фактично було застосовано до заявника, Суд зазначає, що таке стягнення передбачається двома кодексами – Кодексом про адміністративні правопорушення та Митним кодексом як вид покарання за вчинення правопорушень (основний або додатковий). В будь-якому випадку, незалежно від характеристики суті цього стягнення, факти свідчать, що заявник зазнав значної шкоди у зв'язку із застосуванням до нього цього стягнення (див. «Велч проти Сполученого Королівства» (*Welch v. the United Kingdom*)). Тому Суд вважає, що ця справа за своєю суттю є кримінальною, а також, що зазначені митні адміністративні правопорушення фактично мали кримінальний характер та повністю підпадають під гарантії статті 6 Конвенції [5].

Національне законодавство повинно відповідати нормам і стандартам міжнародного права, особливо враховуючи євроінтеграційні процеси що стрімко відбуваються в Україні. Тому багато положень, зокрема і засоби протидії вчинення митних правопорушень, які регулюються адміністративно-правовими положеннями національного законодавства беруть свої начала з міжнародних договорів, конвенцій. Серед міжнародних правових актів, які на міжнародному рівні визначають засоби протидії порушення митних правил можна виокремити: Міжнародну конвенцію про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства, Міжнародну конвенцію про Гармонізовану систему опису та кодування товарів 1983 р. (приєднання України відбулось у 2002 р.), Конвенцію про тимчасове ввезення (Стамбульська конвенція 1990 р.) (Україна – учасник з 2004 р.), Міжнародну Конвенцію про адміністративну допомогу у сфері митних відносин від 27.06.2003 р. (Йоганнесбурзька Конвенція) [6, с. 143].

Погоджуємося, що першими кроками у вирішенні проблеми запобігання та протидії митним правопорушенням можуть і мають стати: активізація процесу автоматизації митних процедур та мінімізація впливу «людського фактору»; використання інформації з нових джерел; інте-

грація митних баз даних із базами даних інших контролюючих органів; проведення аналізу та оцінки ризиків до моменту прибуття товарів у пункт пропуску на основі попередньої інформації; імплементація світових практик у напрямі контролю митної вартості [7, с. 164]. Протидія митним правопорушенням повинна відповідати визначеним принципам, які є незмінними засадами її реалізації, зокрема: невідворотність відповідальності, контроль, об'єктивність, економічна доцільність, існування свідомого громадянського суспільства та стимулювання правової поведінки [8, с. 93].

Вважаємо, особливу увагу слід приділяти превентивним заходам протидії з метою випередження негативного впливу правопорушення, а також проблематиці систематизації таких правопорушень в аспекті нормотворення. На нашу думку, важливе значення має також вирішення проблеми законодавчого урегулювання окремих питань щодо митних правопорушень. Так, наприклад, аналізуючи склад статті 485 та правозастосовну практику, В. Д. Кунев та К. К. Левінська наводять конкретні приклади невдалого ставлення законотворця та правозастосувачів до реалізації охоронної функції держави в митній сфері та необхідності нагального системного усунення проблем адміністративного урегулювання митних правопорушень в Україні [9, с. 78]. Тут підкреслимо: у практиці Верховного суду України існують рішення, як підстави притягнення до відповідальності за ст. 485 МКУ, які передбачають необхідність прямого умислу у діях так і можливість притягнення до відповідальності за скоєння правопорушення з необережності. Ці рішення приймаються тими самими суддями у складі ВСУ, але рішення різні за однією статтею, які фактично суперечать одне одному за вказівкою на форму вини [10]. Тому слід погодитись, що модель конструкції норми, яка визначає відповідальність за МКУ повинна містити чітку визначеність усіх складових правової норми, де юридичними засобами поєднані регулятивна норма і склад правопорушення за порушення цієї регулятивної норми, які передбачатимуть й індивідуалізацію відповідальності, тобто конкретний склад дій, за порушення яких настає конкретна юридична відповідальність [9, с. 81].

Отже, національне законодавство, в тому числі митне законодавство, повинно відповідати нормам і стандартам міжнародного права – у цьому запорука як створення ефективної системи запобігання та протидії митним правопорушенням, так і успішного євроінтегрційного руху України.

Література

1. Допілка В.О., Павловська І.Б. Теоретико-правові засади відповідальності за порушення митних пра-

вил. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2021. № 67. С. 190–194.

2. Митний кодекс України : Закон України № 4495-VI від 13.03.2013 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>

3. International Convention on the simplification and harmonization of Customs procedures (as amended) (done at Kyoto on 18 May 1973, amended on 26 June 1999). URL: [http://www.wcoomd.org/Kyoto New/Content/content.html](http://www.wcoomd.org/Kyoto%20New/Content/content.html)

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України № 8073-X від 07.12.1984 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

5. Надточий проти України: Рішення Європейського суду з прав людини від 15.05.2008 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/974_404

6. Герчаківська О.Я. Протидія митним правопорушенням у міжнародному та українському нормативно-правовому полі. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 1. С. 141–146.

7. Демчук М. В. Митні правопорушення: запобігання та протидія в контексті зарубіжного досвіду. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. Том 30 (69) № 4. 2019. С. 160-165.

8. Полянська Є. А. Генезис правового регулювання адміністративно-правових засад протидії митним правопорушенням. *Young Scientist*. № 3 (115). 2023. С. 95-100.

9. Кунев В. Д., Левінська К. К. Адміністративне урегулювання митних правопорушень: на прикладі ст. 485 МКУ. *Юридичний вісник*. 4 (57) 2020. С. 75-82.

10. Верховний Суд – наші очікування не виправдовуються. Аналіз практики Верховного Суду щодо форми вини правопорушення, передбаченого ст. 485 Митного кодексу України. URL: <http://kmp.ua/uk/analytics/court-practice/thesupreme-court-our-expectations-are-not-justified/>

Анотація

Кузніченко О. В., Данилова І. О. Митні правопорушення: дефініції, урегулювання, запобігання та протидії в аспекті міжнародного співробітництва. – Стаття.

У статті розглянуто питання визначення поняття, регламентування та окремі проблеми правозастосування порушення митних правил за законодавством України та досліджено проблематику запобігання та протидії митним правопорушенням.

Зазначено, що слід приділяти увагу превентивним заходам протидії з метою випередження негативного впливу правопорушення, а також проблематиці систематизації таких правопорушень в аспекті нормотворення.

Підкреслено, що національне законодавство повинно відповідати нормам і стандартам міжнародного права. З цією метою в МКУ слід використати термінологію Кіотської конвенції, застосувавши у нашому законодавстві термін «митне законодавство», оскільки термін «митні правила» відсутній у митному законодавстві Європейського Союзу.

Вказано, що на особливу увагу в контексті інтеграції нашої країни в європейський простір заслуговує досвід Агентства прикордонного контролю Великобританії (UK Border Agency) з виявлення, попередження митних правопорушень та розроблення напрямів модернізації служби, всеохоплююча комп'ютеризація діяльності Митної служби США, система «єдиного

вікна» Швеції, моніторинг Митної служби Румунії (DGV), що дає підґрунтя для вдосконалення законодавства.

Зауважується, що першими кроками у вирішенні проблеми запобігання та протидії митним правопорушенням можуть і мають стати, зокрема, активізація процесу автоматизації митних процедур та мінімізація впливу «людського фактору», використання інформації з нових джерел, інтеграція митних баз даних із базами даних інших контролюючих органів, проведення аналізу та оцінки ризиків до моменту прибуття товарів у пункт пропуску на основі попередньої інформації, імплементація світових практик у напрямі контролю митної вартості. Протидія митним правопорушенням повинна відповідати таким визначеним принципам, як невідворотність відповідальності, контроль, об'єктивність, економічна доцільність, існування свідомого громадянського суспільства та стимулювання правової поведінки.

Ключові слова: митні правопорушення, адміністративні правопорушення, митні правила, порушення митних правил, митне законодавство.

Summary

Kuznichenko O. V., Danilova I. O. Customs offenses: definitions, regulation, prevention and countermeasures in the aspect of international cooperation. – Article.

The article examines the definition of the concept, regulation and specific problems of law enforcement of violation of customs rules under the legislation of Ukraine, and examines the problems of preventing and countering customs violations.

It is noted that attention should be paid to preventive countermeasures in order to anticipate the negative impact of the offense, as well as to the problem of systematization of such offenses in the aspect of rulemaking.

It is emphasized that national legislation must comply with the norms and standards of international law. For this purpose, the ICU should use the terminology of the Kyoto Convention, applying the term "customs legislation" in our legislation, since the term "customs rules" is absent in the customs legislation of the European Union.

It is indicated that in the context of the integration of our country into the European space, the experience of the Border Control Agency of Great Britain (UK Border Agency) in the detection and prevention of customs offenses and the development of directions for the modernization of the service, the comprehensive computerization of the activities of the US Customs Service, the «single window» system deserve special attention Sweden, monitoring of the Customs Service of Romania (DGV), which provides a basis for improving the legislation.

It is noted that the first steps in solving the problem of preventing and countering customs offenses can and should be, in particular, the activation of the process of automating customs procedures and minimizing the influence of the "human factor", the use of information from new sources, the integration of customs databases with the databases of other control bodies, analysis and assessment of risks before the arrival of goods at the checkpoint based on preliminary information, implementation of world practices in the direction of customs value control. Combating customs offenses must comply with such defined principles as the inevitability of responsibility, control, objectivity, economic expediency, the existence of a conscious civil society, and the stimulation of legal behavior.

Key words: customs offences, administrative offences, customs rules, violation of customs rules, customs legislation.